

Sårbar (VU)
B1ab(ii,iii)+2ab(ii,iii)

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Hymenoptera (steklar), **Familj:** Crabronidae, **Släkte:** *Gorytes*, **Art:** *Gorytes quinquecinctus* (Fabricius, 1793) **Synonymer:** *Mellinus quinquecinctus* Fabricius, 1793

Kännetecken

Denna medelstora grävstekel är svart med smått gulfläckad framkropp och 5–6 smala gula tvärband på den spetsiga bakkroppen, vilket tillsammans med de förhållandevis långa antennerna ger den ett getinglikt utseende. Kroppslängden är 9–13 mm hos honan och något mindre hos hanen. Arten har stora ögon jämfört med sina närmaste släktingar (inom släktena *Gorytes* och *Argogorytes*). Ansiktet konvergerar starkt mot den gula munskölden. De två främre benparens skenben är klargula med mörk teckning på insidan medan de bakre är övervägande svarta. Inom släktet är honan lätt igenkännlig på sista bakkroppsledens längdfårade översida medan hanens antennkuddar (tyloidea) är ljusfärgade. Arten kan bestämmas med Lomholt (1976).

Utbredning och status

I Sverige är arten sedan länge endast känd från Öland med både gamla artonhundratalsfynd och flera yngre fynd från mitten av 1900-talet bl.a. från Högsrum, Ekerum och Ölands Skogsby. Under senare år har arten även påträffats på Gotland och på Ekerö (2004) i Uppland. Tidigare betraktades den öländska populationen som stabil och ganska stor (Lomholdt 1975), men under senare decennier är överhuvudtaget inga fynd av arten rapporterade och det är t.o.m. något osäkert om den överhuvud finns kvar på ön. Förekomsterna på Gotland och i Uppland är troligen mycket begränsade och individfattiga. De svenska populationerna förefaller idag vara starkt isolerade. I Norden i övrigt förekommer den sällsynt och lokalt endast i södra Finland. Närmaste populationer söderut finns i mellersta Tyskland och i Polen där arten dock betraktas som 'ej sällsynt'. Utbredningen sträcker sig vidare över Central- och Sydeuropa till Kazakstan och Mongoliet.

Ekologi

Föga är känt om artens biotopkrav i Sverige. I Tyskland, där arten är betydligt vanligare, anges sandområden, torra erosionsbranter, ljusa ek- och tallskogar samt varma skogsbyr. Liksom hos dess nära släktingar anläggs boet i marken i solöppna, varma lägen, men den är ingen exklusiv alvarart utan torde anlägga bona i kantzoner av olika slag, t.ex. bryn, vägkanter, jordvallar, grus och lerskärningar mm. Larven förses med paralyserade byten av stritar, kanske särskilt spottstritar sl. *Philaenus*. Flygtiden sträcker sig från juni till augusti. Både hanar och honor kan ses besöka blommor, bl.a. olika flockblommiga örter. Under sin patrulleringsflykt gör hanarna parningsförsök med blommor av orkidéen flugblomster *Ophrys insectifera*. Den har dock en underordnad betydelse för pollinationen i förhållande till hanarna av t.ex. *Argogorytes mystaceus*. Som kleptoparasit uppges gökrovstekeln *Nysson interruptus*.

Hot

Främsta hoten utgörs av fysisk exploatering och mekanisk förändring av artens livsmiljöer genom exempelvis nybyggnation. Efterbearbetning och insådd av grustag, vägsärningar, bryn och liknande mänskligt uppkomna miljöer utgör också troligen ett hot, i viss mån även igenplantering, igenväxning och förtätning av mosaikartade skogsbetesmarker.

Åtgärder

Man bör undvika att efterbearbeta, så in, plantera, vårda och städa miljöer där arten förekommer. På lokaler där den gått tillbaka kan den gynnas genom att mekaniskt frilägga den nakna jorden, särskilt i brytningszoner, kanter och bryn. Det är en angelägen uppgift att återinventera artens gamla lokaler på Öland samt de nya på Gotland och i Mälardalen för att klargöra dess aktuella status i Sverige.

Litteratur

Blösch, M. 2000. *Die Grabwespen Deutschlands*. Die Tierwelt Deutschlands 71. Goecke & Evers, Keltern.

Jacobs, H.-J. 1990. Ergebnisse der Küsteninsektenkartierung – Grabwespen (Hymenoptera, Sphecidae). *Natur und Umwelt Bez. Rostock*, 15: 9–12.

Kullenberg, B. 1961. Studies in Ophrys pollination. *Zool. Bidrag* 34: 1–340. Uppsala.

Lefebvre, B. V. 1979. *Verspreidingsatlas van 64 soorten Nederlandse Graafwespen (Hymenoptera: Sphecidae p.p.)*. Nederlandse Faunistische Medelingen 2. 95 pp. Centraal Bureau Nederland van de European Invertebrate Survey, Leiden.

Lomholdt, O. 1975. *The Sphecidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark*. Fauna Ent. Scand. 4, part 1.

Oehlke, J. 1970. Beiträge zur Insekten-Fauna der DDR: Hymenoptera-Sphecidae. *Beiträge zur Entomologie* 20(7–8): 615–812.

Författare

Mikael Sörensson 1999. Rev. Björn Cederberg 2007.